

PETR MAXMILIÁN HUSÁK

ČESKÁ CESTA KE SVOBODĚ

POLITICKÉ DRAMA O ŠESTNÁCTI DĚJSTVÍCH
S OTEVŘENÝM KONCEM

MLADÁ FRONTA

Česká cesta ke svobodě

Vyšlo také v tištěné verzi

Vyrobeno pro společnost Palmknihy - eReading

MLADÁ FRONTA

Petr Maxmilián Husák

Česká cesta ke svobodě – e-kniha

Copyright © Mladá fronta, a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

Petr Maxmilián Husák

ČESKÁ CESTA KE SVOBODĚ

Petr Maxmilián Husák

ČESKÁ CESTA KE SVOBODĚ

**Politické drama
o šestnácti dějstvích
s otevřeným koncem**

MLADÁ FRONTA

© Petr Husák, 2013
Photography © ČTK

ISBN 978-80-204-2895-0 tištěná kniha

ISBN 978-80-204-5556-7 ePub

ISBN 978-80-204-5558-1 Mobi

ISBN 978-80-204-5557-4 PDF

Obsah

Úvod	9
První dějství:	
Česká undergroundová politika – předpoklady k převzetí moci	13
Druhé dějství:	
17. listopad: puč, nebo revoluce?	61
Třetí dějství:	
Paradoxy a smršť revolučních listopadových dnů, které rozhodly ...	99
Čtvrté dějství:	
Namlouvání s mocí?	129
Páté dějství:	
Volba prezidenta	163
Šesté dějství:	
Revoluce či co?	195
Sedmé dějství:	
Pomlčková válka	215
Osmé dějství:	
Svobodné volby	237
Deváté dějství:	
Odsun sovětských vojsk	251
Desáté dějství:	
Rozdělení Občanského fóra	285
Jedenácté dějství:	
Příprava ekonomické reformy	329
Dvanácté dějství:	
Malá privatizace	357
Třinácté dějství:	
Velká privatizace	369
Čtrnácté dějství:	
Restituce	393
Patnácté dějství:	
Bankovní socialismus nebo kovbojský kapitalismus?	419
Šestnácté dějství:	
Dělení země	465
Použitá literatura	510

Úvod

Kudy kráčí Česká republika po více než dvaceti letech budování státu? Jaká je kvalita její demokracie? Jakými úskalími musela projít a jaká nebezpečí na své cestě ke svobodě bude muset překonávat? Počátkem roku 2013, kdy píší tyto řádky, stojí před nejednou složitou volbou. Jak se vyrovná s dalším zapojením do Evropské unie, která čím dál více připomíná římské impérium v posledním tažení před jeho konečným pádem? Jak se vyrovná s ekonomickou recesí, která ze Spojených států postupně zasáhla celý starý kontinent? A jak se vyrovná s mnoha korupčními skandály na své vnitropolitické scéně?

V momentě, kdy vzniká tento úvod, má Česká republika za sebou historicky první přímou prezidentskou volbu, která se odehrála ve velmi vyhrocené politické atmosféře. Václava Klause střídá na Pražském hradě další výrazný politik, kritik ekonomických reforem 90. let – Miloš Zeman. Vítěz voleb, který mnoho let poté, co objímal stromy na Vysočině, zasadil jako odpočinutý aligátor svému soupeři ve volební kampani nejeden tvrdý politický úder. Končí prezidentská éra Václava Klause, téhož Klause, který do poloviny 90. let jako politický vůdce a ekonomický reformátor udělal pro Českou republiku mnoho dobrého, jemuž však ke konci jeho politického mandátu na Pražském hradě jen málokdo rozumí.

Česká republika se čerstvě vzpamatovává z jeho amnestie, která mimo jiné zastavila trestní stíhání mnoha velkých kauz, jejichž společným jmenovatelem byli na jedné straně bezohlední podnikatelé, ředitelé vytunelovaných společností, fondů a bank, a na straně druhé oloupení občané, kterým vzala naději na spravedlivý proces. Dvacet osm senátorů dokonce podalo na Václava Klause ústavní žalobu pro velezradu.

Václav Havel už nežije a Václav Klaus o svém předchůdci prohlásil, že byl extrémním levičákem, bořícím existující lidský řád, a přirovnal ho k jakobínům z doby francouzské revoluce. Tato kniha je mimo jiné svědectvím, které na mnohých detailech politických rozhodnutí největších politických aktérů doby ukazuje, že nazvat Václava Havla extrémním levičákem, jakobínem bořícím přirozený lidský řád, obstojí před historií podobně jako podat na Václava Klause žalobu pro velezradu.

Česká cesta ke svobodě rovněž ukazuje, že jakákoliv definice pokoušející se vměstnat myšlení a jednání hlavních aktérů doby – Václava Havla, ale i Václava Klause – do zjednodušující teze rozhodně před historií neobstojí. Následující stránky dokládají, že Václav Havel byl pro novodobou českou historii a politiku mnohem víc než pouze intelektuálem s mnohvrstevným viděním světa a Václav

Klaus byl také mnohem více než jen prezidentem, který prosadil v závěru svého mandátu podivnou amnestii a ukradl v Chile plnicí pero.

Kniha *Česká cesta ke svobodě* se snaží dokumentárním způsobem, formou příběhu a mnohých svědectví přímých účastníků utřídit a podat plastický obraz nej důležitějších historických dějů, které jsme společně v posledních dvaceti letech prožili a jež spoluutvářejí naši současnost i budoucnost. Je rozdělena do šestnácti kapitol (neboli dějství), které jako by navozovaly dojem absurdního dramatu, divadelní hry režírované protagonisty oné neopakovatelné doby.

Česká cesta ke svobodě, politické drama o šestnácti dějstvích s otevřeným koncem, si nedělá ambici suplovat práci historiků, kteří s odstupem času moderní českou historii a úlohu osobností v ní vědecky zhodnotí, je však svědectvím oné pozoruhodné a neopakovatelné mozaiky doby, jejíž sled událostí by nevymyslel ani geniální režisér.

Za trpělivost při vzniku této knihy bych chtěl poděkovat svojí ženě Kateřině.

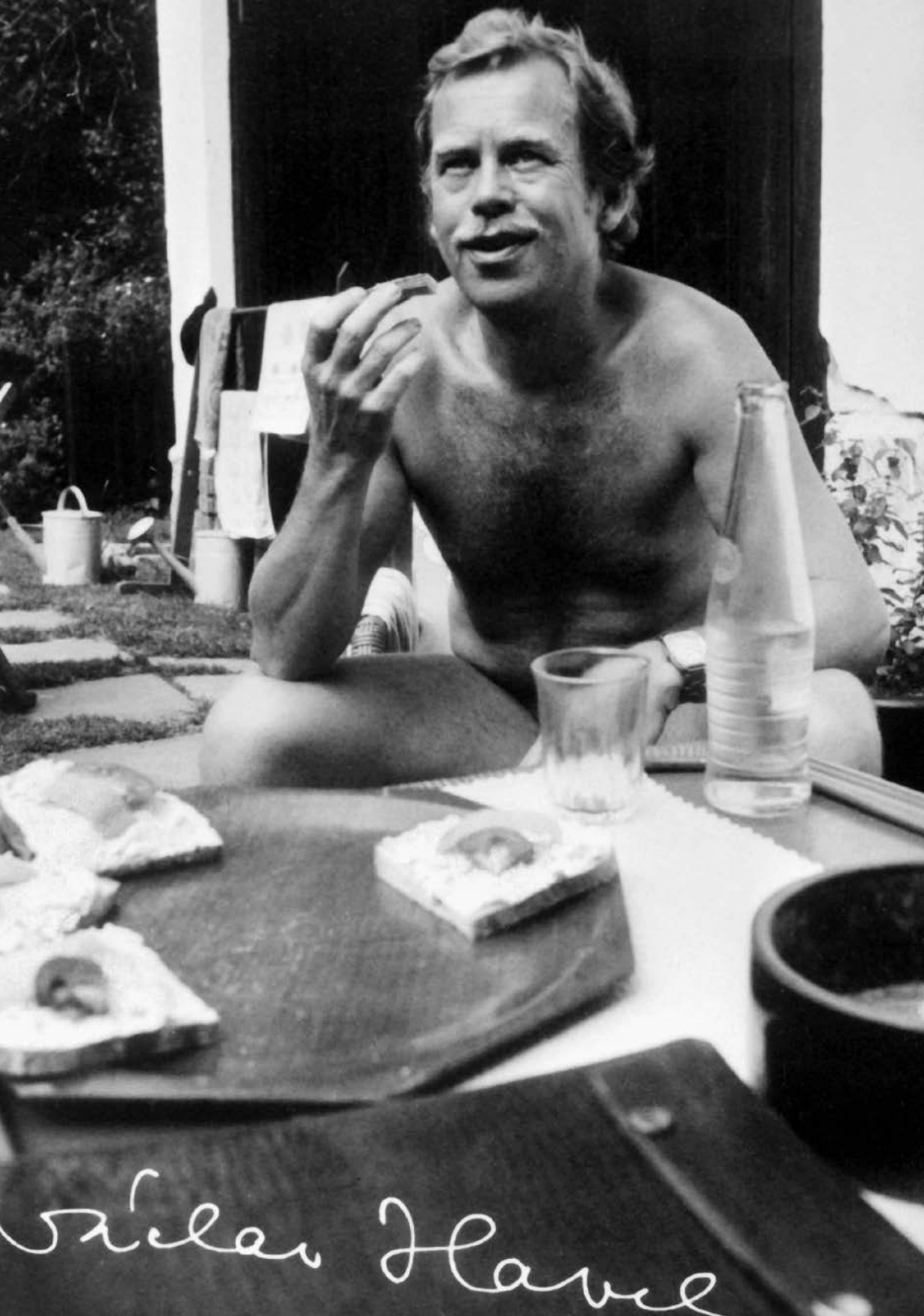
Knihu věnuji svým synům: Albertovi, Kristiánovi a Matějovi.

Za podporu při vydání knihy děkuji společnosti Bus.Com a.s.,
panu Janu Vedralovi z firmy Conseq Investment Management, a.s.,
paní Marii Kramaříkové a panu Hans-Uwe Worliczkovi.

Tato kniha vyšla také díky podpoře Karla Janečka.

Za podporu při vydání knihy děkuji též politickému hnutí ANO.

Petr Maxmilián Husák, duben 2013

Relax Have

První dějství:

Česká undergroundová politika – předpoklady k převzetí moci

Osoby a obsazení:

Leonid Iljič Brežněv	sovětský vůdce
Gustáv Husák	československý přísluhovač
Václav Havel	příkulovač
lid Československé socialistické republiky	sbor
Jiří Dienstbier	topič
Petr Pithart	zahradník
Jan Ruml	honec krav
Jan Patočka	filozof
Ivan Medek	novinář
Ludvík Vaculík	spisovatel
Jaroslav Hutka	písničkář
Pavel Wonka	mučedník
Václav Malý	katolický kněz
Václav Benda	jezuita

scénář: Václav Havel a kol.

dramaturg: Václav Havel

režie: Václav Havel

Václav Havel ve své esejí Hodina mezi zkrachovancem a politikem psané pro samizdatové Lidové noviny v říjnu 1989 mimo jiné konstatuje: „Čím viditelněji budeme vstupovat na území skutečné politiky, tím důrazněji bychom si měli připomínat prapůvodní – tedy mravní – kořeny svého počínání a tím bedlivěji bychom měli střežit, zda se náhodou a nenápadně nezačíná naše odpovědnost podezřele štěpit na odpovědnosti dvě: lidskou a politickou.“

První dějství rozsáhlého dramatu se odehrává v totalitním Československu:

V zemi, ve které je povoleno zpívat
Ne však jakékoliv písně
Kde je možné vychovávat děti nikoli však jakkoliv
Kde je nutné milovat Sovětský svaz
A lásku k němu vštěpovat dětem

Kde děti nemají hlad
Kde masa chleba soli mléka i medoviny je dostatek
Kde je možné vystát frontu na cokoliv
Kde kiwi je k vidění v televizi
Kde auto z papíru je možné koupit na pořadník
Auto z plechu – na pořadník – za deset let

Kde má každý práci
Málokdo peníze
Kde všichni mají stejně
Profesor méně
Horník má více
Kdo je víc?

Kde meze jsou rozorány
Továrny jsou znárodněny
Hranice jsou uzavřeny
Remek je ve vesmíru
Baťa je v Kanadě
Lendl je v Americe
Kde ruské tanky zůstávají

Kde ortopedických vložek je naplánováno přiměřeně
Hygienické vložky nejsou
Kde došel toaletní papír
Kde lidé jedí pijí okopávají zahrádky a mlčí
V zemi kde vlají rudé prapory

Dramatické události v listopadu a v prosinci roku 1989 vrátily Československo na mapu Evropy, z níž bylo třikrát vymazáno: v roce 1938, 1948 a 1968. Češi a Slováci stejně jako za Pražského jara znovu vzbudili zájem a obdiv celého světa tím, že prosadili své právo jednat nezávisle doma i v zahraničí. Šest týdnů lidového odporu proti vládnoucímu režimu, během nichž občané neústupně trvali na zavedení hlubokých změn, bylo první etapou demokratické revoluce, která se po čtyřiceti letech stala i počátkem české cesty ke svobodě. Dlouhé období kolaborace, potupy a beznaděje provázené gejzírem polibků Gustáva Husáka na tukem zalité tváře sovětského velkovůdce se stalo minulostí.

Revoluce v roce 1989, revoluce protančená, vyzpívána a vymodlená, nespadla z nebe. Byla bezpochyby výsledkem nesmírně příznivých událostí v mezinárodní politice, výsledkem do té doby bezprecedentních změn v samém srdci komunistického světa – v Sovětském svazu – po zahájení Gorbačovových reforem. Její jedinečný průběh v každé zemi byl však do značné míry spoluurčován specifickým prostředím a stavem občanského a politického mikroklimatu, do něhož „velká rána zvenčí“ dopadla.

Rozhodující úlohu pro kultivaci a nastavení onoho revolučního mikroklimatu stejně jako rozhodující úlohu při samém aktu převzetí moci měla v bývalém Československu skupina občanů sdružujících se od druhé poloviny sedmdesátých let v Chartě 77. Tato skupina chartistů, tzv. disidentů, vytvořila svou činností, svou trvalou snahou o nekonfliktní, avšak důsledné trvání na prosazování občanských práv v bývalém komunistickém Československu přímé předpoklady k převzetí moci a ovlivnila revoluční průběh událostí konce osmdesátých a začátku devadesátých let jako do té doby nikdo jiný v této zemi. Abychom pochopili dějinný tok souvislostí, významně určující novodobý počátek české cesty ke svobodě, je nutné se vrátit do neutěšených poměrů poloviny let sedmdesátých, přesněji k přelomu let 1976 a 1977, kdy Charta 77 vznikla. V odpovědích na otázky jejího vzniku a nelehkého hledání smyslu její existence pak můžeme nalézt i některé souvislosti vrhající jasnější světlo na charakter a podstatu politických událostí ovlivňujících koncem osmdesátých a začátkem devadesátých let novodobý počátek české cesty ke svobodě.

Po mocenském potlačení Pražského jara – po sovětské invazi do Československa a po nástupu normalizačního vedení do čela státu – nastala ve společnosti dlouhá doba totální deprese, apatie, únavy a beznaděje. Teprve v polovině sedmdesátých let se někteří, především pražští intelektuálové začali znovu pokoušet o určité formy nezávislého myšlení. V té době vznikla známá edice Petlice, samizdatová edice české beletrie. Začaly vznikat i jiné kulturní iniciativy, omezené však pouze na úzký okruh lidí. Zcela chyběly pokusy o společné postupy, o vzájemnou solidaritu jednotlivých izolovaných seskupení, jež by se pokoušely o vlastní nezávislou

cestu, o svobodné myšlení, o svobodnou reflexi. Prvním výrazným impulsem k překonání izolovanosti oněch různých skupinek byl soudní proces s rockovou skupinou The Plastic People of the Universe.

Soudní proces s touto českou undergroundovou skupinou se stal přímým podnětem ke vzniku Charty 77. Stal se impulsem k tomu, aby se někteří známí pražští intelektuálové a politikové Pražského jara semkli a postavili v procesu s mladými hudebníky na jejich obhajobu. Na obhajobu svobody vyjadřování jejich hudby, neboť v útoku na ni cítili i útok na svobodu vlastního uměleckého vyjadřování, na svobodu obecně, na to, co Václav Havel později v esejí *Moc bezmocných* označil za „život v pravdě“. V této esejí popisuje Václav Havel tehdejší situaci slovy:

„Duchovní klima pro vystoupení Charty 77 nepřipravila žádná politická událost, připravil ji soudní proces s mladými hudebníky kolem skupiny The Plastic People. Proces, v němž proti sobě nestály dvě politické síly nebo koncepce, ale dvojí pojetí života: na jedné straně sterilní puritanismus totalitního establishmentu, na straně druhé neznámí mladí lidé, kteří nechtěli nic jiného než žít v pravdě: hrát hudbu, kterou mají rádi, zpívat o tom, čím skutečně žijí, lidé, kteří chtěli žít svobodně, důstojně a v bratrství. Byli to lidé bez politické minulosti. Tito lidé měli všechny možnosti adaptovat se na daný stav, přijmout život ve lži a žít si v klidu a bezpečí. Rozhodli se však jinak. Přesto, nebo přesněji právě proto měl jejich případ zvláštní odezvu: dotýkal se každého, kdo ještě nerezignoval. V určitém smyslu to byla ona poslední kapka, kterou přetekl pohár. Všichni pochopili, že útok proti českému hudebnímu undergroundu je útokem proti tomu, co vlastně spojovalo všechny: proti životu v pravdě. Svoboda rockové hudby byla pochopena jako svoboda člověka, tedy i jako svoboda filozofické a politické reflexe. V lidech se probudil skutečný pocit solidarity a uvědomili si, že nezastat se svobody druhých, byť by jim byli svou tvorbou a svým životním pocitem sebevzdálenější, znamená zříci se dobrovolně i své vlastní svobody.“¹⁾

Komunistická moc byla vývojem událostí v procesu s mladými hudebníky evidentně zaskočena, neočekávala, že zrovna tento případ vyvolá takovou odezvu. Naopak předpokládala, že v anonymitě a utěsněnosti režimu sedmdesátých let s ním naloží tak jako s mnoha jinými. V tichosti a bez zájmu veřejnosti ho vyřeší jako kriminální případ. Nestalo se. Tím, že se v této kauze angažovali známí intelektuálové a politikové Pražského jara, se tento případ stal věcí veřejnou. Moc nejdříve zahájila na členy hudební skupiny tvrdý propagandistický útok. Plastici byli očerňováni v různých článcích i v televizi. S rostoucí popularitou případu však začala ustupovat. Nakonec byli odsouzeni

1) Václav Havel: *Moc bezmocných*.

pouze čtyři členové skupiny. Největší trest dostal duchovní vůdce a šéf skupiny básník Ivan Martin Jirous. Ten líčí okolnosti předcházející svému zatčení následovně:

„Někdy v březnu 1976 mi řekl František Šmejkal, že by se se mnou chtěl seznámit Václav Havel. Reagoval jsem okamžitě: čím dřív, tím líp. František slíbil, že to zařídí. Svěřil jsem se Daně. Varovala mě: dej si pozor, Havel hraje svou hru. Já hraju taky svou, Dano. Až nás zavřou, tak oni budou jediní, kteří se nás můžou zastat. Franta sjednal schůzku s Havlem velice rychle. Cestou od Slunců jsem potkal v Karmelitské Skaláka a vzal jsem ho s sebou. Dorazili jsme pod Zvonařku, kde jsme v suterénní díře, registrované jako ateliér, bydleli s Juliánou. Nechal jsem tam Skaláka a šel pro Havla ke Šmejkalovi, který bydlel ve stejném domě o dvě patra výš. Přerušil jsem jeho představování. My se vlastně známe, setkali jsme se na Vyleťalově vernisáži. Tenkrát jsem vám vysvětloval, že jste v podstatě placený agent režimu. František jenom poznamenal: máš podivuhodnej způsob, jak se seznamovat s lidma...

Když začala na Západě kampaň za naše osvobození, začal establishment šířit dezinformace. Vytvářel dojem, že se jedná o stádo narkomanů. Bylo třeba věci uvést na pravou míru. Ujala se toho Věra. Bylo domluveno, že uspořádá tiskovou konferenci u Reutera. Ale o tom všem, co se venku dělo, já nic nevěděl. Jediná informace, vyjma Sodomkových jordánských Timesů, která se mi dostala do ruky, byla noticka nazvaná Zbytečná starost v Rudém právu. Psali o tom, jak západní sdělovací prostředky spustily pokřik kvůli zatčení dvaceti narkomanů. Balvan mi spadl ze srdce. Takže Havel zapracoval: tím jsem si byl naprosto jist, že na tom má lví podíl. Obrovský rozsah světové i místní podpory jsem si vůbec nedovedl představit.“²⁾

Proces to byl slavný. Mohlo se ještě postávat v soudních chodbách a na schodištích, ještě bylo možné vidět v poutech vedené obžalované a volat na ně. Tyhle možnosti pak byly rychle odbourávány – tempem odpovídajícím rychlosti, s níž rostla solidarita. Publikum shromážděné v prostorách soudu bylo předobrazem Charty 77, atmosféra rovnosti, solidarity, družnosti, pospolitosti a obětavé ochoty vzájemně si pomáhat, vyvolané vědomím společné věci a společného ohrožení, nebyla jen atmosférou této soudní budovy, ale i atmosférou prvních měsíců Charty. Všichni ti, kteří atmosférou kolem procesu s Plasty načichli, cítili, že v obecně sdíleném souznění solidarity vzniká něco, co by nemělo vyprchat a zmizet, co by mělo získat trvalejší rozměr.“

„Nescházeli jsme se proto, abychom napsali jednorázový manifest. Na první schůzce nebyly obrysy toho, co chystáme, ještě zřetelné, dohodlo se jen, že do další schůzky bude napsán návrh výchozího prohlášení. Teprve po této schůzce

2) Ivan M. Jirous: *Magorův zápisník*.

nás Hejdánek upozorňoval, že by se Charta mohla opřít o nedávno podepsané paktů o lidských právech. Se stejnou myšlenkou přišel paralelně Zdeněk Mlynář,“ komentuje tehdejší situaci Václav Havel.³⁾ Obdobně charakterizuje první dny kolem vzniku Charty 77 i Vilém Prečan:

„Snad nejdůležitějším momentem příprav k činu byla vůle vytvořit základ pro trvalou aktivitu, ale právě k tomuto bodu se soustřeďovalo nejvíce otázek, dohadů, pochybností, obav i nadějí. Jak bude reagovat režim? A co udělají ostatní? Kdo další se připojí k prohlášení Charty svým podpisem? Jaké jsou šance na probuzení obyvatelstva z apatie? Jak bude vypadat všední den Charty? Bude vůbec možný, nebo zůstane jen při jedné hvězdné hodině?“

Charta 77 nakonec vznikla jako volné, neformální a otevřené společenství lidí různých přesvědčení, různé víry a různých profesí, které spojovala vůle jednotlivě i společně se zasazovat o respektování lidských práv. Práv, která občanům přiznávaly i Československem podepsané mezinárodní paktů. Návrh textu byl projednán a schválen v prosinci roku 1976 na schůzkách zástupců těch skupin, které se sblížily v letní a podzimní kampani solidarity s mladými hudebníky. Poté bylo dohodnuto, že text prvního prohlášení, datovaný 1. ledna 1977, bude na začátku ledna 1977 odevzdán komunistickému parlamentu spolu se seznamem signatářů, kteří s prohlášením vysloví souhlas. Byl dohodnut přibližný okruh osob, které budou v době mezi Vánocemi 1976 a Novým rokem 1977 navštíveny sběrateli podpisů a požádány o podpis prohlášení. K těm, kteří byli sběrači podpisů osloveni, patří například známá česká herečka Vlasta Chramostová. Ta svůj a manželův existenciální boj předcházející podpisu Charty 77 popisuje slovy:

„Jedeme do Pryska, mluvíme otevřeně o všech možných nebezpečnostech, o emigraci, o vězení. Noční rozhovor, který jsme tenkrát se Standou v autě vedli, patří k těm, po nichž se dva nejbližší stávají ještě bližšími. Cítili jsme, že stojíme na životní křižovatce a na rozmyšlení nemáme moc času. Mluvili jsme, zpřevraceli otázky ze všech stran. Zdálo se nám, že to nejhorší se už stalo. Oběma nám vzali, co jsme milovali. Mně divadlo. Standovi film. Všechno ostatní pak bude osud, celý o něčem jiném. Vězení i emigrace mohou trvat dlouho, říkali jsme si. A až se vrátíme, vrátíme-li se, budeme na tom třeba jako filmový režisér Kubásek po válce. Když přišli nacisti, řekl, že s tím nechce mít nic společného, a od filmu odešel. Když se po válce vrátil jako charakter na Barrandov, v profesi mu to ničím nepomohlo. Otakar Vávra se Svatováclavskou orlicí byl mnohem lepší. Od té doby se u nás ujalo: bereme to až po Kubásku! Rozhodla jsem se rychle: zůstanu a podepíšu... Na podzim roku 1976 jsem chystala večer k pětasedmdesátým narozeninám Jaroslava Seiferta. U cílových dveří v prvním patře známé vily v Břevnově vydechnu, než

3) Václav Havel: *Dálkový výslech. Rozhovor s Karlem Hviždálou.*

zazvoním, a dívám se na starého muže, který jde zvolna po schodech za mnou. Laskavý tenorek. Básník nás s úsměvem uvítal oba zároveň. Seznámili jsme se hned ve dveřích – tak jsem se setkala s profesorem Janem Patočkou. Nesmazatelný večer nad červeným vínem: dva staří mužové a já. Jindy rozhodně všechno jiné než zamlklá posluchačka, sedím tentokráte beze slova. Hektické skvrny na hrdle a srdce v něm: vědomí neopakovatelnosti chvíle. Řeč byla o mnohém z minulosti v současném pohledu a o mnohém nejaktuálnějším v historické perspektivě. Živě si připomínám pocit pohoršení a vzpoury, když jsem si prohlížela filozofa, kterého nemáme doma znát, a básníka, kterého doma netiskneme. Pamatuji se, že se mi tenkrát vybavil přes léta uchovaný zážitek z Brookovy inscenace Krále Leara: zničeného vládce, psance Leara, a zuboženého starce Gloucester a tiskne autor a režisér k zemi, jsou malí, zestárlí, sedí na bobku, nad nimi vysoké nebe:

*ozebračený, který se poznáním stal bohatcem
slepý, který prohlédl
přejetí všemi utrpeními těla
mocní jen svou zkušeností
sdělují si, k čemu dospěli,
a nikdo jim nenaslouchá
nešťastné společenství, které nenaslouchá svým moudrým starcům
pochlebuje přikyvující senilitě a glorifikuje poslušnost
v sebevědomém hlupství odpírá současníkům poselství národních dějin
pokračuje v nejmizernější české tradici kamenování proroků.*

A právě v našem upachtěném čase vynikne čin, nad nějž snad není většího: na vrcholu lidského věku se uvážene rozhodnout a na zeslabených ramenou podržet, být jen na chvíli, tíhu vlastní země a světa v ní.“

Tak popisuje známá česká herečka a spisovatelka Vlasta Chramostová své existenciální rozpoložení těsně před podpisem a krátce po podpisu Charty 77. Dlužno dodat, že zmíněným mužem, který se uvážene rozhodl na zesláblých ramenou podržet tíhu vlastní země a světa v ní, byl největší český filozof 20. století Jan Patočka – penzionovaný profesor filozofie na Karlově univerzitě v Praze. Jan Patočka, jeden z duchovních vůdců Charty 77, zemřel krátce po jejím založení, krátce před svými sedmdesátými narozeninami po velkém krvácení do mozku, které utrpěl v průběhu brutálního policejního výslechu. Vznik Charty 77 byl tak od počátku stvrzen obětí nejvyšší.

Představy organizátorů Charty 77 o plánech na nejbližší období po zveřejnění prohlášení byly skromné. Měli v úmyslu především utvořit několik pracovních skupin, jež by do zahájení kontrolní schůzky v Bělehradě, která se měla uskutečnit

na podzim roku 1977, vypracovaly kritickou analýzu porušování lidských práv v Československu. Plánované dokumenty tohoto druhu se měly týkat především práva na vzdělání, na práci, na svobodu vyznání, svobodu slova, svobodu kulturní a umělecké tvorby. Ani organizační přípravy nebyly velké. Charta 77 nebyla zamýšlena tak, aby byla klasickou organizací, a ani se jí nikdy nestala. Neformální osobní styky a kontakty měly zůstat základem pro styk a komunikaci mezi třemi mluvčími, reprezentujícími Chartu navenek, a mezi signatáři v různých místech a oblastech země. Bylo dohodnuto, jak udržet pracovní komunikaci uvnitř, kdyby policie znemožnila dosavadní styky vytvořené před vyhlášením Charty. A to bylo pro začátek všechno.

Charta, jak je uvedeno v jejím prohlášení z 1. ledna 1977, vyrůstala ze zázemí solidarity a přátelství lidí, kteří sdíleli společnou starost o osud ideálů, s nimiž spojili a spojují svůj život a práci. Charta nebyla organizací, neměla stanovy, stále orgány a organizačně podmíněné členství. Patřil k ní každý, kdo souhlasil s její myšlenkou, kdo se účastnil její práce a kdo ji podporoval. Charta 77 nebyla základnou k opoziční politické činnosti. Nechtěla vytýčovat vlastní program politických a společenských reforem či změn, ale vést v oblasti svého působení s politickou a státní mocí konstruktivní dialog, a to zejména tím, že bude upozorňovat na různé konkrétní případy porušování lidských práv, že bude připravovat jejich dokumentaci a navrhopvat jejich řešení.

Příběh vzniku Charty 77 dobře ilustruje to, co Václav Havel i v jiných esejích a článcích mnohokrát naznačil a na základě čeho Charta 77 celou svou činnost následně definovala: že totiž nejvlastnějším zájmem a východiskem pohybů a hnutí, které v totalitním systému postupně nabývaly politického významu, nebyly události bezprostředně politické ani konfrontace různých zřetelně politických sil a konceptů, ale že tyto pohyby většinou vznikaly někde docela jinde v daleko širší oblasti předpolitické, kde se konfrontoval „život ve lži“ s „životem v pravdě“. Konflikt života ve lži s životem v pravdě v totalitním systému je nejzákladnější myšlenkou eseje *Moc bezmocných*, ve které Václav Havel definoval podstatu a smysl disidentského hnutí. Aby bylo možné přijmout či odmítnout kritiku, která po celé období existence Charty tento nepřehlédnutelný a výjimečný čin určité skupiny československých občanů provázela, je nutné si konflikt „života ve lži“ s „životem v pravdě“ v totalitním systému, tedy základní myšlenku Havlovy eseje *Moc bezmocných*, alespoň krátce připomenout.

Václav Havel v této slavné esejí vychází ze skutečnosti, že politický systém „předlistopadového Československa“ bývá často nepřesně charakterizován jako diktatura. Srovnáním definičních znaků standardní diktatury a systému, který vládl v předlistopadovém Československu sedmdesátých let, však dochází k závěru, že mezi tímto systémem a klasickou diktaturou existuje mnoho odlišností,